

СОЦИАЛНО-ДЕМОГРАФСКИ ХАРЕКТЕРИСТИКИ НА НАСЕЛЕНИЕТО

СПЕЦИФИКА И РАЗЛИЧИЯ В УЧАСТИЕТО НА ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ В НЕПЛАТЕН ДОМАКИНСКИ ТРУД

Капка Стоянова

В резултат на извършено научно-приложно изследване за влиянието на основните социално-икономически фактори, както и на т.нар. „семејни“ фактори върху участието на жените и мъжете в платения труд се констатираха неравенства, които в значителна степен дават отражение върху разпределението на неплатения труд в домакинството. Жените майки са обременени чувствително с отглеждането, образованието и възпитанието на децата, което е една от основните причини, пораждащи необходимостта от анализиране на съществуващия джендър¹ дисбаланс в разпределението на неплатения труд в семейството. Участието в неплатен труд де факто е заетост, при която се създават предмети и услуги предимно за собствено потребление. Равнището на заетост се измерва с обхвата на времето, изразходвано за различни неплатени дейности. По този начин чрез използването на повременни индикатори се създава възможност да се разкрие „машабът“ на заетост на жените и мъжете в неплатен труд в домакинството.

Няколко са основните фактори, предопределящи количеството време, необходимо за извършването на неплатени домакински дейности:

- **Брой и възраст на децата в семейството** — този фактор заема централно място: от неговото влияние зависи съотношението платен—неплатен труд в домакинството, както и разпределението на съвкупното време за неплатени дейности;
- **Социално-икономически статус на семейството** — взаимната връзка между семейния и социално-икономическия статус определя участието на жените не само в неплатения, но и в платения труд;
- **Социално-професионален профил на членовете на семейството и преди всичко на семейните партньори** — качеството на семейния човешки капитал и възможностите за неговото ефективно реализиране насочват вземането на стратегически решения за разпределението на неплатения/платения труд в домакинството;
- **Представи и изисквания на членовете на семейството за стила и качеството на живот** — този фактор обхваща както персоналните

¹ „Джендър“ в превод означава „пол“, но когато се изследват социални отношения между жените и мъжете, „джендър“ се определя като „социален пол“, което е възприето в чуждата и нашата научна литература, както и в социалната практика в тази област.

желания за съвременни дом и обзавеждане, за разнообразно активно използване на свободното време, така и за вида, степента и качеството на образование на децата, а също обучение, квалификация и преквалификация на родителите, което е особено важно с оглед новите изисквания на информационното и високотехнологичното общество;

- **Жизнен цикъл на семейството** — фактор с основополагащо за разпределението на бюджета на времето на семейството значение, тъй като включва не само влиянието на възрастта на децата, но и на семейните партньори; ситуацията се усложнява, когато към семейството са приобщени и техните възрастни родители, нуждаещи се от специални грижи;
- **Местоживееене на семейството** — в резултат на влиянието на фактора местоживееене възникват твърде съществени различия в разпределението на съвкупния фонд време между партньорите в семействата, живеещи в град или село; те притежават специфичен характер и се проявяват по-силно при отделните позиции на неплатения домакински труд, анализиран в джандър аспект.

Съвкупността от определените основни фактори влияе с почти еднаква сила както върху мащаба на времето за неплатен, така и за платен труд, а също и върху свободното време, т.е. факторите лимитират времето за различните структуроопределящи компоненти на бюджета на времето на жените и мъжете. В този смисъл времето, респ. бюджетът на времето, не е абстракция, а сложна социална композиция.

НЕПЛАТЕНИЯТ ДОМАКИНСКИ ТРУД В СТРУКТУРАТА НА БЮДЖЕТА НА ВРЕМЕТО

Неплатеният труд в домакинството, ако не е „подплатен“ със съответна времеспестяваща социално-икономическа инфраструктура, която да поеме част от неплатените дейности, забележимо „изяжда“ от времето за платен труд, от свободното време, а нерядко и от времето за физиологични потребности предимно на жените. Посочените зависимости са отразени чрез основните структурни съотношения на бюджета на времето.

Таблица 1
Структура на бюджета на времето по местоживееене и пол
(% / денонощие)

Компоненти на бюджета на времето	общо		в градовете		в селата	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Физиологични потребности	51,4	51,1	51,4	51,0	51,4	51,2
Платена заетост	9,2	6,5	9,9	7,4	7,9	4,7
Неплатена заетост	10,6	19,5	8,4	17,0	14,8	24,3
Свободно време	8,3	6,3	8,6	6,4	7,7	6,1
Информираност чрез масмедии	13,1	10,7	13,8	11,6	11,3	9,0
Други дейности	7,4	5,9	7,9	6,6	6,9	4,7

* Изчислена и съставена по данни от „Бюджет на времето на населението през 2001/2002 г.“, НСИ, 2005, с. 29.